

Živa Vidic Licul

Peter Burke: Evropska renesansa – središčna in obrobja. Ljubljana: Založba /*cf, Modra zbirka: delajmo Evropo, 2004. 369 strani (ISBN 961-6271-68-7), 3.800 SIT

Prevod Marko Štuhec

Leta 2003 je v Sloveniji začela izhajati zbirka z naslovom »Delajmo Evropo«, ki ima svoje začetke v petih večjih evropskih založbah, z urednikom in zgodovinarjem Jacquesom Le Goffom na čelu. V prvem letu je pri založbi *cf izšlo kar pet knjig in enako število jim je sledilo v letu 2004. Zbirka je sestavljena iz strokovnih tekstov s kritično vsebino, a širšemu krogu bralstva še vedno omogoča vpogled v zgodovino Evrope in njen nastanek.

Knjiga *Evropska renesansa: središča in obrobja*, je prispevek znanega britanskega zgodovinarja Petra Burka, ki je napisal še nekaj del s podobno tematiko.

Knjiga je sestavljena iz sedmih delov, od katerih prvi, uvodni del vpenja renesanso v širši okvir. Opozori na uporabo določenih terminov in na dejstvo, da se na renesanso ne sme gledati kot na zgodovinski dogodek, temveč kot na gibanje. Pomemben dejavnik v tem gibanju je po Burku percepcija, dejavni princip prisvajanja in spreminjanja antike in klasičnega izročila. Tu opozori na ideje *bricolagea*, ekotipa, kulturnega prenosa ter mreže ali selektivno prepustnega filtra in te ideje tudi natančneje pojasni. V uvodu jasno zariše kontekste, mreže in prizorišča ter središča in obrobja, v katerih se je dogajala renesansa, prav tako pa opiše metodiko spoznavanja tega gibanja.

Prvo poglavje, ki nosi naslov *Čas ponovnega odkritja: zgodnja renesansa*, se ukvarja z obdobjem, ko je renesansa še sobivala s starim vekom in s postopnim prehodom v novo kulturo. Natančneje opisuje časovni okvir in glavne akterje, pionirje gibanja, kot sta bila Petrarca in Boccaccio. Posebno podpoglavje avtor posveti zibelki renesanse, Firencam in Toskani, ter kasneje tudi Rimu, Neaplju, Milanu, Ferrari, Mantovi in Benetkam.

V drugem poglavju se ukvarja z vprašanjem percepcije in odpora. Ali je dejansko obstajala le ena renesansa ali je šlo za več hkratnih, sorodnih gibanj, saj sta resnično obstajali dve središči, severna Italija in južna Nizozemska? Tu avtor razlaga načine in prostore širjenja idej, kakšna so bila stališča, ki so bila gibanju nasprotna, in kje so se temeljna stališča pojavljala in reproducirala.

Tretje poglavje je namenjeno visoki renesansi, času velikih imen in pomembnih dogodkov, ki ga avtor imenuje čas tekmovanja. Najprej se osredotoči na središčni položaj Rima v času, ko se je v Firencah dogajala republikanska prenova. To je bil čas krepitve državljanske zavesti ter s tem razcveta literature, likovne umetnosti in znanosti. Takrat se je toskanščina uveljavila kot knjižni jezik. Na tem mestu se avtor kritično loti področij, kot sta literatura in umetnost, saj naj bi se v tem času vse ustvarjalo po naročilu tedanjih mecenov. S tem v zvezi opozarja na pomemben žanr tistega časa, hvalnice mecenom in njihovim prednikom.

Čas različnosti: pozna renesansa je najobsežnejše poglavje, ki se ukvarja z širitvijo slogov, z njihovim spreminjanjem, mešanjem in sovplivanjem. To je čas, ko se zopet pojavlja duhovna in politična kriza, zato se renesansa ohranja večinoma le še na obrobjih, ter čas policentrizma, ki ga zaznamujejo italofobija in velike svetovne širitve narodov, diaspore in misijonarske poti v Novi svet. V humanizmu se pojavlja vse večje zanimanje za arabsko kulturo in »rehabilitacijo« srednjega veka, ki je povezana s širjenjem humanizma na obrobja. Takrat lahko opazimo pojav regionalnih različic humanizma in veliko raznolikost vsebinskih področij. Avtor to označi kot ustvarjanje krajevnih ekotipov. Humanizem se prične s kritiko latinščine, kar spodbudi vzpon ljudskih jezikov in razvoj prevajalstva. Skupaj s pisano pahljačo umetniških in literarnih vrst se

vzpostavljajo nove prakse in vrednote. Gledališče postane tarča verskih reformatorjev in vse bolj se kritizira antično poganstvo. Pojavijo se novi, protestantski humanisti, ki pričnejo humanizem vpenjati v nove okvire. Renesanačna umetnost se prične aristokratizirati, javni humanizem pa je v zatonu.

V petem poglavju, ki nosi naslov *Udomačenje renesanse*, se avtor ukvarja s spreminjanjem življenjskih slogov in z dejstvom, da je zavestna inovacija postala del vsakdanjih praks in miselnih navad. Uspeh italijanskih navad in mode je konec šestnajstega stoletja sprožil protiitalijanske odzive po vsej Evropi. To je čas sobivanja italoofilije in italofobij, kar podžiga kulturni imperializem Italije in spodbudi nastajanje nacionalne zavesti. Materialna kultura začne pridobivati nov status, simbolizira namreč življenjski slog in družbeno moč. Začne se razvijati skrb za identiteto, ki se kaže predvsem na bogatih nagrobnikih in portretih. Glavna znamenja humanističnih vrednot v hišah postajajo študijski prostori, galerije, zbirke starin in vrtovi, ki tvorijo galerije na prostem. Pojavijo se nove družbene prakse, kot sta zbirateljstvo in humanistični slog prijateljstva. Obdarovanje in pisanje pism postane nov način komunikacije ter izražanja misli in čustev. Institucije in imena se pričnejo latinizirati in pojavi se nov, poenoten slog pisave, italik. V umetnosti se odražajo renesančne vrline ponižnosti, kreposti in časti. Visoko se vrednoti enciklopedični ideal, radovednost. Z odkrivanjem sveta se razvija nova percepcija, ki ustvarja potrebo po novi vrsti besedil in podob. Širjenje obzorja povzroča širšo evropsko ekspanzijo in hkrati oblikovanje zavesti o evropski identiteti. Z odkrivanjem sveta se pojavi odkritje sebe. Ljudje se identificirajo z družinami, cehi in mesti. Pisati se pričnejo življenjepisi in hagiografije, ki bralcem ponujajo družbeno zaželene vedenjske vzorce. Povsod se pričnejo pojavljati portreti, ki reproducirajo renesančni individualizem in dajejo zgled idealnega tipa osebe.

Sklepno poglavje *Koda* se ukvarja s prehodom v novo gibanje. Pojav znanstvene revolucije in začetek baroka v sedemnajstem stoletju zaznamujeta razpad renesančnega kulturnega sklopa. Galilei in Descartes prelomita Aristotelovo naravno filozofijo in slika sveta se prične bistveno spreminjati. Antika izgublja avtoriteto, povečuje pa se intelektualni prestiž razuma. To obdobje avtor imenuje renesansa po renesansi. Humanizem sicer res preživi znanstveno revolucijo, a se prilagodi potrebam novega časa. Avtor trdi, da je renesansa na svoj način preživela barok in oživila gotiko v devetnajstem stoletju, kar se je v milejši obliki obdržalo vse do začetka dvajsetega stoletja, ko se pojavi upor proti perspektivi, reprezentaciji in tradiciji »akademske« umetnosti. Z osemnajstim stoletjem se dogajajo tako imenovana oživetja renesanse. Tak je primer palladijske arhitekturne oživitve renesančne zamisli in nazarenskega ter preraphaelitskega gibanja v slikarstvu in kasnejšega postimpresionizma, ki ponovno prevrednoti zgodnjerenesančne slikarje.

Burkovo delo odpira nove vpoglede v renesanso ter jih na pester in jasen način razgalja bralcu. Delo je sicer preplavljeno z imeni in deli renesančnikov ter njihovih naslednikov in kasnejših interpretov, kar bi za natančnejše razumevanje ozadja zahtevalo še celotno zbirko del iz tistega časa oziroma o tistem času. Tu se laični bralec zlahka izgubi, sploh če se poleg navedenega spotika še ob neredke tipkarske napake, ki jih ponuja prevod. Burkovo delo je vsekakor pomemben prispevek k poznavanju preteklosti Evrope in poteku njenega ustvarjanja, zato lahko cenimo vsak prevod ali avtorsko delo s podobno tematiko in kritično podano vsebino.